

=====

שאלה: איך הוא אופן הטיפול המותר בדשא בשנת השמיטה?

תשובה: הנה בשנת השמיטה נאסרו עבודות קרקע, אולם לא נאסרו רק עבודות שהם בגדר "אברויי אילנא" ולא עבודות שהם בגדר "אוקמי אילנא" שרק דואג שהאילן לא ימות.

והנה מאחר שהשקיה הוא רק איסור דרבנן על כן מותר להשקות את האילנות כדי שלא ימותו. אך לגבי "צמחי נוי" וכדומה דעת מרן הגריש"א זצ"ל שלא ברור שנאמר ההיתר הנ"ל, ובכל אופן מותר להשקות רק שלא יפסד ולא כדי שיהיה "דשא יפה". ולכן ע"ד מרן הגריש"א זצ"ל, מן הראוי להתקין ממטרות מלפני שנת השמיטה שיעבדו לבד למשך כל השנה.

----- ד ב ר -----

"השקית אילנות"

א] בגמ' במועד קטן (ב, ב) מובא אהא ששנינו שם "משקין בית השלחין במועד ובשביעית", ואומרת הגמ': "בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן, אלא שביעית בין למאן דאמר משום זורע ובין למאן דאמר משום חורש זריעה וחרישה בשביעית מי שרי, אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא כו".

והטעם כותב הרמב"ם (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"י): "ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם, לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו".

דהיינו כי השקאה הוא רק תולדה דזורע (כמש"כ הרמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"ב), ותולדות בשביעית הוא רק מדרבנן, ולכן התירו במקום פסידא.

ולדעת החזו"א (שביעית ג, ח) והדרך אמונה (פ"ד מהל' שמיטה הלכה כ"ה ס"ק קפו) נקטינן לדינא כשיטת הרמב"ם ששביעית בזמן הזה דרבנן.

"אוקומי אילנא"

ב] עוד יש לציין את ההיתר של "אוקומי אילנא", והוא בסוגית הגמ' בע"ז (נ, ב) שם אמרו: "אמר רב יוסף בר אבא, איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואתא ואייתי מתניתא בידיה, "מתליעין ומזהמין בשביעית ואין מתליעין ומזהמין במועד, כאן וכאן אין מגזמין, וסכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית", ולית נגר ולא בר נגר דיפרקינה. אמר רבינא אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ומפרקינא לה, מאי קא קשיא ליה, אילימא מועד אשביעית קא קשיא ליה כו', ואלא זיהום אגזום קא קשיא ליה מ"ש זיהום דשרי ומ"ש גזום דאסור, מי דמי זיהום אוקומי אילנא ושרי, גזום אברויי אילנא ואסור".

ופרש"י (ד"ה אבל): "מלאכה שהיא עבודת קרקע אסור רחמנא, והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות וכו'".

ומבואר שבשביעית שנאסרו עבודת הקרקע, נאסר רק "אברויי אילנא" אבל לא נאסר ל"אוקומי אילנא".

והטעם מבאר החזו"א (שביעית יז, כ): "עבודות שביעית חלוק ממלאכת שבת, ולא נאסר בשביעית אלא מלאכה המשבחת את הקרקע לזריעה או לצמיחה כו' ואף בדליכא פסידא כו'".

דהיינו שעבודות קרקע שאסרה התורה בשביעית הוא רק אברויי אילנא ואשבוחי פירי ולא אוקומי אילנא. אך עי' היטב ברמב"ם (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"י) שנראה שמה שהתירו אוקמי אילנא הוא בגלל שבלא"ה יהי' שם הפסד מרובה וימותו כל העצים שבה ע"ש, ומשמע שהנידון מצד הפסד (ועי' בדרך אמונה שם ובביה"ל ה"ה ד"ה ולא).

צמחי נוי וכדומה

ג] עתה נדון האם גם "צמחי נוי" כגון דשא שאין בו פירות לאכילה, נכלל בכלל ההיתר של "אוקמי אילנא". והנה אם ננקוט ש"דשא" נידון כמו עץ פירות¹, יהיה מותר להשקות – רק כדי שלא יהיה פסידא ולאוקמי אילנא. אבל אם כן יהיה מותר רק כדי שלא יפסד ולא כדי לשבחו שיהיה "דשא נאה"².

אך מרן הגריש"א זצ"ל לא היה ברירא ליה לדמות דשא וכדומה לעץ פרי – וכפי ששמעתי ממנו כמה פעמים³, ולכן אמר שודאי יש מקום להחמיר לא להשקות בכלל את הדשא – הגם שזה יגרום לכליון הדשא ויגרום הפסד גדול שיצטרכו להשקיע שוב בדאש בשנת השמינית⁴.

עכ"ז מרן הגריש"א זצ"ל הסכים לעצה אחרת לאלו שרוצים להחמיר כנ"ל, להכין מערב השמיטה ממטרות שיפעלו לבד על ידי שעון באופן אוטומטי למשך כל השנה (גם בימות החורף שלא צריך מים), ובכה"ג שעושה את כל ההכנה מבעוד מועד, הרי זה כמי שמכין שעון שבת מלפני השבת, והו"ל כפי שיורד גשם מן השמים.

ומנסיון שלי בהכנת הממטרות הנ"ל, צריך לדאוג שהצינורות יהיו תחובים עמוק באדמה שלא יתגלה במשך השנה ויתקלקל, שהרי אסור לעשות שום תיקון או הכוונה בשעון במשך השנה. וכמו כן צריך לדאוג לבטריה שיש לה כח שיחזיק למשך שנה שלימה.

הפקרת קרקע שיש בו דשא

ד] מי שיש לו בית עם חצר שיש שם דשא, יכול לקיים מצות שביתת הארץ בשנת השמיטה על ידי מניעת כלך טיפול בדשא⁵. ויש "ועדי בית" שתולים פתק מכובד שבשנה זו הפקרנו את הקרקע ולכן אין דשא יפה.

¹ המב"ט (ב, סד) כותב שמותר גם להשקות גם ירקות ועשבים כמו חבצלת השרון ודומיהם (דהיינו פרחי בושם), והובאו דבריו בחזו"א (שביעית יד, ט ד"ה ובתשובת) וז"ל: "ובתשובת מב"ט מתיר להשקות עשבי בושם וכיוצ"ב אף שהפסדן מועט". ובפשטות יש לדמות "פרחי נוי" ל"פרחי בושם" – וכך כותב בסדר השביעית (לר' זליג שפירא שנכתב ע"פ פסקי החזו"א): "גם גנות נוי ופרחים המתקיימים משנה לשנה מותר להשקותם ולעבדם כדי קיומם וחרישה וזריעה אסורות אף בהם". ויעוי' בהלכות שביעית להגרימ"ט (ב, יב) שהעיר מלשון הרמב"ם (פ"א ה"ו) שכותב "ומקיימין את האלוי בראש הגג אבל אין משקין אותו" ומקורו בירושלמי ותוספתא.

² עי' בקונטרס כרם ציון הלכות שביעית (פ"ט סק"א) מה שנסתפק הגרצ"פ פרנק אם מותר להשקות בית השלחין בכמות הרגילה או שיש לצמצם רק כדי קיום הצמח.

³ וכע"ז מובא בספר "משנת הגרי"ש" (שביעית עמ' כז הערה מח).

⁴ וראה בשו"ת מנחת שלמה (א, נא) שכותב בתוה"ד: "גם מסופקני בפרחי נוי שעיקר המטרה הוא הנוי והיופי שאפשר שאם גוזז וזומר כדי לשמור על צורתם דחשיב נמי כאוקמי אילנא ושרי, וצ"ע".

⁵ בספר חוט שני (עמ' עה) כותב שרק קרקע העומדת לזריעה (אפילו איזה זרועה) יש קיום מצוה במי ששוכת, אבל סתם קרקע שאינה עומדת לזריעה אין קיום עשה של שמיטה. ולכן מי שיש לו דשא ומפקירו הוא בכלל המצוה.